

SCHVARCZ GYULA KULTÚRPOLITIKAI TÖREKÉVEI.

írta: Muhy János egyet. adjunktus

Schvarcz Gyula 1838. december 7-én született Székesfehérvárott, jómódú családból. Apja korai halála után édesanyja és anyai nagybátyja foglalkozott nevelésével. Mindketten nagy hatással voltak a tehetséges-ifjúra. Édesanyja a haza és a nép iránti szeretetet oltotta bele, nagybátyja pedig a tudásvágyat és az induktív gondolkodási képességet fejlesztette ki benne. Iskoláit szülővárosában és Pesten végezte. 1856—58. között a pesti egyetemen jogászodott, s itteni tanulmányait jogtörténeti államvizsgával zárta le. 1858-tól külföldön, a müncheni, berlini és a jénai egyetemeken folytatta tanulmányait, s 1861-ben avatták bölcsészdoktorrá a jénai egyetemen. Továbbra is külföldön maradt, bejárta egész Nyugat-Európát és felkutatta annak nevezetesebb tudományos intézményeit és könyvtárait. Ebben az időben széleskörű érdeklődését különösen az ó-görög természetismereti és történeti forrásanyag tanulmányozásával elégítette ki. Hatalmas anyagot gyűjtött össze későbbi tudományos munkásságához, különösen a görögök történetével összefüggésben. Ezenkívül sok tapasztalatot szerzett a nyugati államok kulturális- és nevelésügyével kapcsolatban.

Külföldi élményeiről és tapasztalatairól Szent-Katolna álnéven megírt Magyar író külföldön című könyvében számolt be. Tanulmányai befejezése után — hazatérve — tudományos kutató munkája folytatását és a külföldön gyűjtött tudományos anyag feldolgozását tervezte. Sorra jelentek meg geológiai, biológiai és történeti tárgyú tanulmányai. Értékes munkája elismerésül a Magyar Tudományos Akadémia 1865-ben levelező tagjává választotta. De már ekkor tagja volt a londoni és párizsi tudományos társulatoknak is.

1865-től azonban már a politikai élet területén találjuk és főleg köznevelésügyi kérdésekkel foglalkozott. Ettől az időtől kezdve megjelent írásai is elsősorban közoktatásügyünk problémáit tárgyalják. Ekkor indította meg az Új Korszak című hetilapot.

1869-től Székesfehérvár országgyűlési képviselője 1875-ig. 1875-től pedig Budapest terézvárosi kerülete választotta képviselőjévé. Ekkor már az államjogi kérdésekkel is behatóan foglalkozott és egymásután jelentek meg értékes állampolitikai művei. Harmadizben 1887-től találjuk a képviselőházban, ahol a közoktatásügyi bizottsága tagja, majd elnöke. Ebben a minőségében jelentős szerepet töltött be köznevelésügyünk irányításában.

Legfőbb vágya 1894-ben teljesült, amikor a budapesti tudomány-egyetemen a görög történelem tanárává nevezték ki. Ettől kezdve csak kedvenc tudományköre, az ó-kori görög nép története tanulmányozásának szenteli minden idejét. Meghalt 1900. január 31-én.

Tudományos munkássága sokrétű volt és igen széles körben mozgott. 40 év kitartó politikai és tudományos tevékenységének eredménye: országgyűlési beszédek, hírlapi cikkek, tanulmányai és könyvei egész kis könyvtárat tesznek ki.

Schvarcz Gyula tudományos, politikai és köznevelésügyi munkásságáról — egy-két hivatalos hangú emlékbeszédetől eltekintve — eddig nem jelent meg érdemeit megillető részletes ismertetés. Igaz ugyan, hogy már életében sem örvendett nagy népszerűségnek bátor politikai és különösen haladó szellemű köznevelésügyi reformeszméi miatt. Halála után pedig — az egyházi befolyás alatt

álló magyar polgári neveléstörténetírók — igyekeztek agyonhallgatni elmaradt nevelésügyünk polgári demokratikus alapokon tervezett és minden részletre kiterjedő hatalmas kultúrpolitikai munkásságát és törekvéseit.

Schvarcz Gyula életkörülményei, de különösen neveltetése sokban hozzájárultak nagy műveltségének, szerteágazó érdeklődésének kialakulásához. Anyai nagybátyja révén — aki botanikával foglalkozott — gyakran járt külföldön, ahol az egyébként is fogékony ifjú korán megismerkedik az európai műveltséggel, megtanul németül, angolul és franciául. Érdeklődése először a geológiai, biológiai és történeti tudományok felé fordul és azokkal foglalkozik. Jogi tanulmányai befejeztével 1858-ban Németországban, Münchenben, folytatja tanulmányait. Itt geológiai és biológiai vonatkozású kutató tevékenységet folytat és különösen érdekelte — biológiai vonatkozásban — az ember származásának a kérdése: »a fajta kérdés«, amelyről »A fajtakérdés színvonala három év előtt« címen 1861-ben terjedelmes dolgozata jelent meg. Ez, az ifjúkorában megragadott kérdés, évekig foglalkoztatta és külföldi tanulmányait is jórészt ehhez a kérdéshez szükséges anyaggyűjtésre használta fel. Ilyen természetű előadásokat hallgatott az egyetemen Münchenben, Berlinben, Londonban és látogatta az akkor ismert biológiai tudósok laboratóriumait, de »otthonos volt a philológiai seminariumokban és az ékesszóló történészek előadótermeiben«.¹

Müncheni tanulmányai idején jelenik meg Darwinnak korszakalkotó nagy műve a fajok keletkezéséről és így Schvarcz Gyulának jutott az a szerep a magyarok közül, hogy ezt a nagyhirű munkát, néhány nappal a nyomdából való kikerülése után már tanulmányozhatta. Erről ő maga számol be külföldön írt naplószerű, álnéven megjelent könyvében.²

1858-ban jelent meg első biológiai tárgyú tudományos értekezése »Az emberi nem életkoráról« címen angol nyelven. Ezt a munkáját 1861—1863 között sok más biológiai és geológiai tárgyú tanulmány követte magyar, francia, angol és görög nyelveken. (Emberásatagok, 1863., Az emberi fajokról, 1862., Az állatfajok chronológiai elkövetkezéséről a rétegsorozatban, 1863., The Paleontological Theory of Empedocles, 1862. stb.) Külföldi tanulmányai idején felkutatta a nyugati országok nevezetes könyvtárait is, mert fel akarta tární az ógörög irodalomban a geológiai, antropológiai és asztronómiai ismeretek első kezdeteit. Ezirányú kutatásai során széleskörű tájékozottságot szerzett, hatalmas forrásanyagot gyűjtött össze a görög nép történetével kapcsolatosan. Ilyen szempontból Schvarcz Gyula, mint tudománytörténész, szerzett magának hírnevet és e munkásságának tanulmányozása, minden bizonnyal, nem lenne hiábavaló.

Külföldi tanulmányai idején elég alkalma volt Schvarcz Gyulának arra is, hogy a magyar művelődési viszonyokat összehasonlítsa a németországi, angliai, franciaországi helyzettel s meglássa a kulturpolitikai szervezőmunka politikai

¹ Hornyánszky Gyula: Schvarcz Gyula emlékezete. Bp. 1917. 318. o.

² Külföldi barátai körében a nemzetiségi kérdéstről vitatkozva kerül szóba Darwin könyve:

— „Legyen őszinte kedves magyarom és vallja meg, nem olvasta Ön Darwinnak legújabb munkáját a fajkeletkezéséről, mely pár nap előtt jelent meg?”

— „Nem tagadom, olvastam, és azt is elismerem, hogy a természetes választás elmélete nagyon megerősített politikai hitvallásomban.”

Szent-Katolna: Magyar író külföldön. Pest, 1865. 119—120. o.

jelentőségét, s megismerkedjék azokkal a kultúrpolitikai, pedagógiai törekvésekkel, amelyeknek végső célja a polgári és nemzeti átalakulás elősegítése. Tanulmányútja során tehát nemcsak ismeretei bővülnek, hanem megerősödik benne az a szándék is, hogy hazatérve tudásával, tapasztalataival hazájának minél nagyobb hasznára legyen.

Schwarz Gyula külföldi tanulmányútjáról visszatérve csak néhány évet szánhatott az ott gyűjtött hatalmas tudományos anyag feldolgozására. 1865-től, amikor az önkényuralom centralizációs rendszere egyre gyorsabb ütemben őrldött fel, teljes erővel az újra mozgásba lendült magyar belpolitikai küzdelmekbe kapcsolódott be. Politikai magatartását illetően lényegében együtt haladt a kiegyezést óhajtó és azt létrehozó hivatalos politikával. Magáévá tette a kiegyezést akaró nemesség politikáját, de nem volt kritikátlan szemlélője a kiegyezéskorabeli művelődéspolitikának. Felfogása tehát egy vonalban haladt a 60-as években mindenáron kiegyezésre törekvő birtokos nemesség politikájával. 1868-ban Schvarcz Gyula, mint a Tisza Kálmán-féle balközéppárt képviselője lépett a parlamentbe, de a közjogi küzdelmekben kiemelkedő szerepet nem játszott. »Őt kezdettől fogva végig a belreformok kérdései érdekelték, s mint hivatalos politikus, soha nagyobb alkalom előtt nem állott, a 60-as évek közepén, amikor a nemzetre egész állami és társadalmi életünk reformja várakozott.«³ Schvarcz Gyula figyelmét politikai szereplése idején elősorban a kultúrális és köznevelési viszonyok kötötték le, mert tapasztalata szerint ezen a téren mutatkozott nálunk a legnagyobb elmaradottság és ziláltság.

Schvarcz Gyula tehát azon kevesek közé tartozott, aki a kiegyezést követő években haladó eszmék megvalósításáért küzdött az ország köznevelésügyi kérdéseivel összefüggésben. Ez annál is inkább figyelemreméltó, mert Schvarcz Gyulát sem származása, sem életkörülményei nem determinálták haladó nevelésügyi eszmékért folytatott harc szolgálatára. Mégis a kiegyezés korában, melyet Táncsics »Felfordult világ«-nak nevezett, bátran és merészen áll elő olyan közoktatásügyi reformtervekkel, az elmaradt és elhanyagolt magyarországi köznevelésügyi átalakítására, amelyek alaposság és teljesség tekintetében jelentős mértékben felülmultak minden eddigi hasonló kezdeményezést.

Mi indította Schvarcz Gyulát, az ókor európaszerte ismert történészét arra, hogy —kedvenc tudománya területét egy időre elhagyva — a közéleti szereplést válassa és itt is a köznevelés ügyeivel foglalkozzék? Ennek subjektív okairól ő maga több ízben is nyilatkozott. A »Közoktatásügyi reform« című művének ajánló soraiiban azt írja, hogy édesanyja »fordította először figyelmét: nemes lelkének ihlettségével a hazai népnevelés elhanyagolt teendőire«. Egy másik — »Hogyan vezessük jövőre a hazai köznevelésügy statisztikáját« című — műve bevezetőjében arról ír, hogy »köteles honpolgári tekintetek állítottak a hazai köznevelésügy szolgálatába«. Ezenkívül ő is, mint kortársai közül sokan, az európai országok nagy művelődési lehetőségeinek és fejlett kultúréletének szuggesztív hatása alatt állott. Müncheni éveiről azt írja, hogy» . . .soha annyira még nem éreztem magyar szegénységünket, mint a müncheni államkönyvtár előtt. Hogyan, egy államcsának, minőnek Bajorországot alkotmá-

³ Nagy László: Schvarcz Gyula mint kultúrpolitikus. Magyar Pedagógia 1902. 68. o.

nyos jókedvünkben cigányzene mellett gúnyolni szoktuk, ily könyvtára van, holott mi, fényes kacagányok magyar nemzet, három penészes könyvhalom mellett nyomorgunk?»⁴ Másutt így ír: »Csak elnéztem Münchenben azokat a szegény paraszt falusi iparosfiúkat, kik az ottani philológiai, históriai, vagy mathematicai seminariuumokat látogatták és hazám szegény fiai jutottak eszembe.«⁵

A belső érzelmi okokat azonban külső körülmények is támogatták: a politikai helyzet, az ország köznevelésügyi állapota és társadalmi viszonyaink. →A világotlátott Schvarcz Gyula figyelmét nem kerülte ki, s lelkét bizonyára megrázta a mélységes ellentét tapasztalata, amely hazai viszonyaink, s a németek, angolok, franciák kultúrája s társadalmi életének fejlettsége között tátongott; belátta, hogy politikai kifejlődésünket a nép műveletlensége korlátozza, s társadalmi elzülésünket a közoktatás nemzetietlensége és szervezetlensége táplálja.«

→A nemzet háromszázados elnyomatása miatt nem tudott országosan szervezett nemzeti közoktatást fejleszteni. Egyesek jótékonyaságából helyel-közzel voltak ugyan virágzó iskoláink, de legnagyobb részük a legelhanyagoltabb állapotban, felügyelet nélkül, sokszor önző érdekeknek áldozatul esve, inkább kárral, mint haszonnal működött. Különösen népoktatásunk viszonyai voltak elszomorítók; ötezer községünk volt iskola nélkül, a meglevők nagyobb részéből műveletlenül került ki a nép s ha írni olvasni megtanult is, csakhamar elfelejtette: a katonaujoncok 79%-a nem tudott írni-olvasni. A polgári iskola, közép fokú leányiskola intézményét nem is ismerték Magyarországon. A középiskolákat modernizálta ugyan a Thun-rendszer, de ez iskolák a szakszerű reformokért a latin kultúra helyébe az osztrák-német kultúrát kapták bérül. Egyetlen egyetemünk s műegyetmünk a virágzó bécsi egyetem mellett csak az elnyomott mostoha szerepét játszotta s legalább részben a német nyelv és tudományosság szolgálatában állott.«

→Valamint nem volt öntudatos, nemzeti célokat követő közoktatásunk, úgy nem lehetett Magyarországon szólni szervezett nemzeti társadalomról sem. Egész társadalmunk közművelődésileg egy tanulatlan, erkölcsileg és értelmileg műveletlen néptömegre s a latinosan s magánjogilag művelt úri osztályra különült el; a kettőt elválasztó tátongó mélységet csak gyengén hidalta át a városoknak német nyelvű és műveltségű s gazdaságilag Ausztriához láncolt, kis számú polgársága. Tulajdonképpen semmi társadalmi érintkezés, semmi kapocs, semmi közös nem volt e három csoport között a műveltségben, a világnézetben, a társadalmi szellemben, a nemzetiség felfogásában. Nem is fejtettek ki egymásra semmi hatást.«⁶

Schvarcz Gyula kultúrpolitikai törekvéseinek objektív indító oka mégis sokkal több volt az előbb említettekénél. Minden igyekezete arra irányult, hogy a polgári fejlődés útján elmaradott Magyarországot a köznevelésügy teljes átszervezésével nyugateurópai értelemben vett polgári államá tegye, amelyben a polgárságnak a hatalom gyakorlásában lényegesen nagyobb szerepe lett volna, mint a kiegyezés után kiépülő burzsoa-földesúri hatalmi rendszerben volt. Ezt bizonyítja egyébként egész további munkássága és kultúrpolitikai programja.

⁴ Szent-Katolna, i. m. 58. o.

⁵ I. m. 56. o.

⁶ Nagy László, i. m. 69. o.

Életének és egész munkásságának tanulmányozásából kitűnik, hogy Schvarcz Gyula — ha nem is volt forradalmár, mint Táncsics, vagy Tavasi — de politikai szereplésével, tudományos és irodalmi munkásságával az 1848-as polgári forradalom nagy kultúrpolitikai eszményeit akarta megvalósítani.

Egész tudományos, de különösen pedig a köznevelésügy megreformálása terén kifejtett törekvéseit azért is érdemes tanulmányoznunk, mert munkái gazdag forrásanyagot tartalmaznak a kiegyezés korának köznevelési viszonyairól és tájékoztatnak arról, hogy a magyar politikai életnek ebben a mozgalmas időszakában milyen mértékű volt a közoktatás, a köznevelésügy kérdéseivel való foglalkozás és az akkori politikai, társadalmi közvélemény hogyan fogadta az ezzel kapcsolatos új, haladó törekvéseket, kezdeményezéseket.

Schvarcz Gyula világosan látta, hogy szónoklással, előadásokkal, egyéni meggyőződésekkel nem lehet a magyar köznevelésügy elhanyagolt állapotára a politikai közvéleményt ráébreszteni, pedig erre százakat, ezreket akart megnyerni. Olyan eszközt kellett tehát gondoskodnia, amelynek hatóköre sokkal szélesebb. 1865-től napilapokban kezd irogatni a közoktatásügyről, majd 1865. június 25-én Új Korszak címen hetilapot indít. Ez a hetilap annakidején az élesztő szerepét töltötte be a magyar kultúrpolitikai életben széles körre kiterjedő programjával. A hetilap programját Schvarcz Gyula ismertette a lap első számában. E program a többi között a következőket hangsúlyozza: »Végső cél egy művelt magyar középosztály-előteremtése, amely a népnevelés, a köztudományosság, az irodalom, a közintézetek kérdését legalább annyira sorolja a legközelebbi országgyűlés legfontosabb teendői közé, mint magát a codificatiót.«⁷ Programjában azonban rámutat arra is, hogy »közvéleményünk még nem érett arra, hogy legközelebbi országos eseményeinket a nemzet szellemi erejéhez képest méltólag kiaknázhathatná. De egy lényeges szolgálatot már is tehetünk az ügynek, ha tisztítjuk a fogalmakat, ha népszerűséget szerzünk a népnevelés, a köztudományosság, az irodalom kérdéseinek; ha előkészítjük egy nagy kiábrándulásra magát a közvéleményt.«⁸

A lap körül az akkori hazai — sőt külföldi: Brehm, Leech és Vogt — tudományos és közélet legkiválóbb képviselői csoportosultak.

1868. április 15-i számban jelent meg Kossuth Lajosnak Turinból Schvarcz Gyulához intézett levele is, amelyben részletesen kifejtette neki a népnevelésről vallott nézeteit a Közoktatásügyi reformtervezettel kapcsolatában.

Ez a hetilap eredetileg a kultúra összes ágainak a tudománynak, a tanügynek, irodalomnak és művészetnek szakközlönyeként indult és fő célkitűzése volt »közművelődésünkben egy jobb korszak számára utat törni.«⁹ Egyszóval ez a folyóirat a kiegyezés éveiben találkozóhelye volt a magyar tudományos élet kiválóságainak, erőteljes mozgatójává vált szellemi életünknek. Valóban, felszínre hozta és megvitatta tudományos, irodalmi, művészi életünknek legfontosabb napirenden levő kérdéseit, de figyelemmel kísérte a hazai és külföldi tudományos, irodalmi és művészi mozgalmakat is. A legtöbbet azonban mégis a közoktatás kérdésével foglalkozott.

⁷ Új Korszak: Vezércikk. 1865. 1. szám 2. o.

⁸ I. m. 1. o.

⁹ I. m. 1. o.

A legszorgalmasabb munkatárs maga Schvarcz Gyula volt, aki »Szent-Katolna« írói álneven majdnem minden számban foglalkozott politikai és kulturális életünk valamelyik fontos kérdésével. E lap hasábjain tárta fel a közoktatási reformról szól tervezetét és itt kezdte meg reformtervezetével összefüggő statisztikai adatainak közlését is.

A lap 6. számának hasábjain lelkes hangon támogatja a Riedl Szende által felvetett »tanár-egylet« létrehozásának tervét. »Mint halljuk az ország tanítói és tanárai — Riedl Szende indítványa folytán — egy nagy országos egyesülés megtartásáért folyamodnak, s mi azt várjuk, hogy a »magas kormány« megadja erre nekük minél előbb az engedélyt. Most első ízben fog tán valahára létrejönni országos nagy gyűlések. Most első ízben fogják megérthetni a magyar társadalommal saját fontosságokat; most első ízben fogják megérthetni a legelnyomottabbak is saját méltóságukat.«¹⁰

Ugyancsak e lap hasábjain támogatta egy »Országos Köznevelési Egyesület« létrehozásának a gondolatát is, amelyet Jancsik Endre tanár, a lap munkatársa indítványozott. Az egyesület tervezetét szintén Schvarcz Gyula készítette el, amelyet az Új Korszak hasábjain tett közzé. (I. évf. 413. old.) Az egyesület havi közlönye Haladás címen indult meg 1870-ben. Ennek az egyesületnek az volt a célja, hogy az ország minden lakosát a közművelődés szolgálatában társadalmilag egyesítsék egészen minimális tagdíj fizetése mellett. Az így begyűlt összeget iskolák állítására, szegénysorsú tanulók segélyezésére és nevelők jutalmazására kívánták fordítani.

A terv, sajnos, nem valósult meg az eredetileg elgondolt formában, a megfelelő felvilágosító munka hiányából adódó érdektelenség miatt. Szűkebb körben, a »nevelésügyi munkáira kiterjedőleg« azonban megalakult az »Országos Köznevelési Egyesület, amelynek első, egyben utolsó elnöke Schvarcz Gyula volt. Az egyesület tevékenysége csak szűk keretben mozgott; tanácskozásait; amelyeken képviselők és pedagógusok vettek részt, többnyire Schvarcz Gyula lakásán tartotta, míg a nyolcvanas években meg nem szűnt. Ezen egyesület mély nyomot nem hagyott ugyan közoktatásunkba, mindazáltal céljánál fogva megérdemli, hogy neveléstörténelmünk fentartása emlékétk« — írja róla Nagy László Schvarcz Gyula munkásságának méltatója.¹¹

A lap mindössze három évig élt, de ha áttanulmányozzuk cikkeit, megállapíthatjuk, hogy az Új Korszak fennállása idején betöltötte azt a szerepet, amellyel valóban élesztője volt a 60-as évek végén kibontakozó nagyszabású kultúrpolitikai tevékenységnek. Az Új Korszak 1868 végén szűnt meg, történelmi utódja az »Országos Köznevelésügyi Egyesület Havi Közlöny«-e volt. Rövid működés után azonban ez a lap is megszűnt.

Schvarcz Gyulának kultúrpolitikai szempontból legnagyobb szabású alkotása az-a hatalmas munka volt, amely 1866—1869 között füzetek formájában jelent meg: »A közoktatásügyi reform mint politikai szükséglet Magyarországon« címen. Köznevelésügyünknek ez a minden részletre kiterjedő foglalata 1869-ben, egy kötetben történt megjelenése idején — de már füzetekben történt megjelenése alkalmával is — a közvélményébresztésnek hatalmas méretű

¹⁰ Szent-Katolna: Tanáregyleti gyűlés elé. Új Korszak. 1865. 6. sz. 93. o.

¹¹ Nagy L., i. m. 72. o.

programja volt. Feladata volt felrázni és ráébreszteni az egész országot közoktatásügyünk elmaradottságára és megjelölni a kibontakozás és a fejlődés útját.

Ebben a hatalmas munkában benne van Schvarcz Gyula mély humanizmusa, az a nézete, hogy a haza minden polgára számára biztosítani kell a műveltséget és a boldog, megelégedett életet.

Benne van ebben a nagy programban 1848 köznevelési reformeszméi iránti lelkesedése is, amelyet a következő sorai fejeznek ki: »Van azonban a negyvennyolc közoktatásügyileg viselt dolgainak egy határozott fényoldala is, mely nem fog soha elhomályosodni. E fényoldalt az első egyetemes és közös magyar tanítógyűlés képezi és ennek azon javaslati irányeszméi, melyeket az érdemdús Tavasi Lajos és elvarbátai terjesztettek a gyűlés elé . . .«¹²

Schvarcz Gyula kora politikai és társadalmi viszonyait élesen látó ítélőképességére vall, hogy megjelenő nagy közoktatásügyi reformtervével kapcsolatosan számít a közvélemény közönyére, és esetleges ellenállására is. »Hazánk államéletének háromszázados megbénulása, a római német, majd utóbb az osztrák császárság patrimoniális kényeszerkeretén belül, arra nézve, hogy mi mindenre van szüksége a magyar népeletnek, a modern polgárosodásban, hazánkfiainak itéletét egészen megzavarta. Ezért sokan agyrémszerűnek bélyegezni művemet . . .« — írja nagy műve előszavában.¹³

Ennek ellenére is bízik abban, hogy közművelésügyünk összes kérdéseinek széleskörű, pontos statisztikai adatokra támaszkodó foglalatával meggyőző mindenkit arról — »azokat is, akik esküdt ellenségei a XIX. század demokráciájának, s ezáltal közvetve a magyar hazának«¹⁴, hogy a közoktatási reform életünkbevágóan fontos politikai és társadalmi szükséglet Magyarországon.

Schvarcz Gyula egész tudományos munkásságára jellemző, hogy egy-egy kérdés feldolgozásához mindig gondos előtanulmányok és a hozzáférhető forrásanyag felhasználásával fogott hozzá. A »Közoktatásügyi reform« című művét is a probléma mélyreható tanulmányozása és főleg pedig hatalmas statisztikai adatgyűjtő munka előzte meg. »Bármilyen legyen a közoktatás reformjának tervezete, részletes és pontos statisztikára bármiféle tervnek szüksége van«¹⁵ írja az Új Korszak egyik számában. Azonban kénytelen tapasztalni azt is, hogy köznevelésügyünk területéről 1869-ig hivatalos statisztikai adatainak nincsenek, azért mindent elkövet az adatgyűjtés megindítása érdekében. »Két rőpirat a közoktatás körül« című munkájában (1865.) az Országos Köznevelésügyi Egyesületet hívja fel a statisztikai adatgyűjtés irányítására. Ez a felhívása azonban eredménytelen maradt, ezért — saját költségén — kezd hozzá az adatok gyűjtéséhez. »Hogyan vezessük jövőre a hazai közoktatásügy statisztikáját?« (1867.) című munkájában részletes javaslatokat, utasításokat ad köznevelésügyünkkel összefüggő adatok gyűjtésére. Ezzel egyidejűleg, körlevelek szétküldésével, meg is indítja az adatok gyűjtését.

Az összegyűjtött statisztikai adatok alapján először középiskoláinkra vonatkozó országos adatokról számol be az Akadémia 1866. március 26-i ülésén

¹² Schvarcz Gyula: Közoktatásügyi reform, mint politikai szükséglet Magyarországon. Pest. 1869. 115. o.

¹³ I. m. III. o.

¹⁴ I. m. IV. o.

¹⁵ Új Korszak. I. évfolyam, 14. szám.

»Gimnáziumaink és reáltanodáink statisztikája« címen. 1867-re összeállítja Magyarország tanítóképezdéinek statisztikáját. 1867-ben megkezdte az ország összes elemi népiskolai statisztikájának összegyűjtését. 1868-ban az Új Korszakban már közzé is teszi Abaúj, Gömör és Ung megyékből érkezett adatait.

A nagy körültekintéssel és sok költséggel összegyűjtött statisztikai adatok erősítik meg abban az elgondolásában, hogy »kultúrállam nem képzelhető el művelt polgárok nélkül«, szerinte »az államéletnek közművelődési alapon kell felépülnie« és »a közoktatási politika nem kiegészítő része, vagy függeléke, hanem gerince az állampolitikának.¹⁶

Az 1869-ben megjelenő »Közoktatásügyi reform mint politikai szükséglet Magyarországon« című terjedelmes munkája három részből és nyolc fejezetből áll.

Az első rész a munka célját és az általános elveket tartalmazza, a második részben Magyarország közjogi függetlenségéről, mint nemzeti tartalmú közoktatásügyünk szabad kifejlődésének alapfeltételéről elmélkedik. A harmadik részben az ország közoktatásának multjával foglalkozik főleg kultúrtörténeti vonatkozásban.

A könyv második fontos részében, kora társadalmi feltételeivel és igényeivel összefüggésben, a törvényhozás és közigazgatás teendőinek a kijelölésével és részleges költségvetési tervek ismertetésével mutatja be köznevelésügyünk általa »legdemokratikusabbnak« vélt tervezetét. Az első fejezetben a demokráciának a közművelődéssel való kapcsolatát, a következőkben az elemi-, közép- és felsőiskolák újjáalakítását, az ötödikben a közoktatás jogi és nyelvi viszonyának és közkormányzatának a reformját ismerteti, az utolsó fejezetek a köznevelésügy pénzügyi reformtervezetével foglalkoznak.

E hatalmas koncepciónak két fontos alapgondolata van:

1. az államéletnek közművelődési alapon kell felépülnie,
2. a közoktatásügyi politika nem kiegészítő része, hanem gerince az állampolitikának.

Ezek egyébként Schvarcz Gyula köznevelésügyi törekvéseinek kezdettől fogva vallott vezető eszméi, amelyektől akkor sem volt hajlandó eltérni, amikor ezért »nemzetietlenséggel« vádolták. Bátran kijelentette, hogy »... tévednek azok, akik az állambölcsek egy némely megelőző nemzedékének hagyományos tanaira támaszkodván azt hirdetik, hogy az állam . . . nem avatkozhatik bele a nemzet közművelődésének, közoktatásügyének szabályozásába, ne kívánjon a maga részéről a közoktatásügy terén reformot megkísérelni, hanem hagyja e reformok önkénti lassú »természetes« fejlesztését a magyar társadalomra.«¹⁷

Schvarcz Gyulának éppúgy, mint Tavasi Lajosnak, a haza jobb jövőjébe vetett hite és lelkesedése összefüggésben van a nevelés mindenhatóságába vetett hitével, azzal a meggyőződéssel, hogy a nevelés képes megoldani a társadalmi problémákat. Schvarcz Gyula a múlt század hatvanas éveinek végén nem ismeri — és nem is ismerheti — a társadalom fejlődésének igazi mozgatóerőit. Ezért a nevelés szerepét jelentőségét illetően eleinte ugyanolyan hibába esik, mint a legtöbb haladó polgári pedagógus, így Pestalozzi is: túl nagy sze-

¹⁶ Schvarcz Gyula: Államintézményeink és a kor igényei. Pest, 1871. 68. o.

¹⁷ Schvarcz Gyula: Közoktatásügyi reform 143. o.

repet tulajdonít a nevelésnek, attól várja a társadalmi bajok megoldását. Azt vállalja ezzel kapcsolatosan Schvarcz Gyula is, amit az 1846-ban megjelenő Nevelési Emléklapokban olvashatunk. »E sokáig szendergett nemzet, e sokáig trespedett hon eszmélőbb éberlétre felserkentésének; éber életbeni fentartásának és boldogabb jövőrei felvirultának egyik legbiztosabb hatója és eszközlője, úgyszólván egyedüli feltétele a nevelés.«¹⁸

Ha ezt az elképzelését utópikusnak tekintjük is, nem vitás, hogy a nevelés mindenhatóságába vetett hite ebben az időben mégis jelentős mozgósító erő volt egész köznevelésügyünk átalakítása és fejlesztése vonatkozásában.

Schvarcz Gyula reformtervezete valóban megmozgatta a magyar pedagógus társadalmat és a közoktatásügy mellőzését óhajtókkal szemben köréje csoportosultak igen sokan, mert tervét »nem szürke elméleti alapon, nem deduktíve, elvont állami és szociális szólamokból kiindulva alkotta meg, hanem induktíve, az élő állam és társadalom jelenségeinek, viszonyainak közvetlen bűvárlata, statisztikai adatok és történelmi kutatások alapján.«¹⁹ Az általa közölt rideg számok, kulturális elmaradottságunkat tükröző statisztikai adatok ellen nem lehetett semmiféle elfogadható ellenérvet felhozni.

Ellenfelei közül igen sokan rendre külföldi példákra hivatkoztak abban a tekintetben, hogy az állam ne a közneveléssel, hanem mással foglalkozzék. Erre Schvarcz Gyulának az a válasza volt, hogy »mit vatátkozunk mi a külföldről, midőn nemzeti iskoláink szükséglete mellett tulajdon jól megértett hazai nyomoraink a legtalálőbb bizonyíték.«²⁰

Schvarcz Gyula javaslatai, tervei között szép számmal vannak olyanok, amelyekért már Tavasi Lajos és Tánics Mihály is küzdött.

Nyíltan és határozottan követeli, hogy »tanodáink, melyek most csak valásfelekezetiék, nemzetiekké legyenek a jövőben.«²¹ A közoktatásügyi hálózat kiszélesítése, a tankötelezettség és az ingyenes oktatás megvalósítása érdekében azt kívánja, hogy »állítson a magy állam új tanodákat ott és annyit, ahol és amennyit bír és ezen tanodák legyenek közös nemzeti tanodák«,²² mert hiszen szerinte »a népiskola oly alakban, melyben azt a modern társadalomra nézve elkerülhetetlennek hisszük, merőben világi fogalom« és éppen ezért »a modern népiskolát a modern társadalom számára csak a modern állam szervezheti meg.«²³

Ezeknek a »népiskoláknak a célja ne csupán az legyen, miszerént a tanköteles korbelt, mindkét nemű gyermekek 6—12 évig, vagy 7—14 évig az iskola látogatására rászoríttassanak, hanem az is, hogy ott maguknak a legszükségesebb ismereteket csakugyan el is sajátíthassák.«²⁴

Igen figyelemre méltó az is, amit a népiskolák tantervével és tantárgyaival kapcsolatosan javasol. Szerinte az írás, olvasás és számoláson kívül a tanulókat három ismeretkörbe: »kozmozikus, közgazdasági és politikai ismeretkörbe« kell

¹⁸ Nevelési Emléklapok 2. füzet 22. o.

¹⁹ Nagy László, i. m. 165. o.

²⁰ Schvarcz Gyula: Közoktatásügyi reform. Előszó XXXVI. o.

²¹ I. m. IV. o.

²² I. m. VI. o.

²³ I. m. X. o.

²⁴ I. m. VII. o.

bevezetni már az elemi iskolában. Ezek közül különösen hangsúlyozza Schvarcz Gyula ún. kozmikus ismeretkör tanítását. Ennek a tárgyai: természettudományok, földrajz és csillagászat elemei. Ezeknek a tárgyaknak a tanítását annál is inkább szükségesnek látja, mert »legtöbb népiskolánkban egyéb könyvet nem lát a tanköteles gyermek, mint katekizmusát és bibliáját és a ránézve annyira érdektelen erkölcsi oktatásokat tartalmazó olvasókönyvét, melyek neki oly fárasztó órákat okoznak. Hogyan csodálkozhatnának alsóbb néprétegeink hátramaradásában, midőn földtekét, természettani, természetrajzi ábrákat legtöbb népiskolánk tanítványai soha nem láttak?«²⁵

De szerinte nem csodálkozhatunk azon sem, ha »tanulatlan« tanítóink nem tekintik élethivatásnak foglalkozásukat, mert »előadás közben is ki vannak téve a fölötti nyugtalankodásnak, hogy ugyan holnap lesz-e mit enniük.«²⁶ Ezért követeli, »hogy csak oly tanítók alkalmaztassanak ezentúl, kiknek a modern ismeretkör legáltalánosabb alapvonásairól legalább is már fogalmuk van, s hogy az állam azonnal emelje fel átlagosan 500—600 frtra valamennyi hazai néptanító évenkénti fizetését.«²⁷

Schvarcz Gyula a »Közoktatásügyi reform«-ban kidolgozta az ún. »másodlagos tanfolyam« céljait szolgáló egységes iskolarendszer tervét is.

Elképzelése szerint középiskoláinknak három típusa lett volna: alsó- és felsőfokú polgári iskola, reáliskolák és gimnáziumok. Azt tapasztalta, hogy »a szülők ezrei a gimnáziumot tartják azon iskolának, amelyre gyermekeiket a legkedvezőbb anyagi és legmosolygóbb politikai kilátással járatniok kell.«²⁸ A másik két iskolát már sötétebb színben ítélik meg. »Ha külön állítanók föl a felsőbb polgári iskolákat éppen úgy, mint a reáliskolákat, a gimnáziumoktól, akkor reáliskoláink félig üresen, felső polgári iskoláink egészen üresen maradnának.«²⁹ Ezzel Schvarcz Gyula lényegében rátapintott az »üri« és »nem üri« iskola hagyományosan érzett különbségeire és ezen, szerinte, csak úgy lehetne segíteni, »ha teljesen egyenlő jogúvá tennők a reáliskolát és felsőbb polgári iskolát a gimnáziummal.«³⁰

Schvarcz Gyula »Közoktatásügyi reform« című munkájában foglalkozik »az oszthatatlanul egységes nagy nemzeti egyetem« létrehozásával is. Ez a nagy »nemzeti egyetem«, elgondolása szerint, valahol a Dunaparton állana Pesten és egyesítve lennének itt »egy nagyszerű épületben mind az egyetem, műegyetem, a többi főiskolai tanfolyamok, a jogi, kereskedelmi, bányászati, erdészeti, gazdasági és pedagógiai tanfolyamok.«³¹

Terve alapján ezen az egyetemen nem lennének fokultások, hanem tanfolyamok. E tanfolyamok között különös jelentőséget tulajdonít a »kozmosz« tanfolyamoknak, amelyeknek a tanulmányi ideje hat év lenne. Valamennyi tanfolyam számára nélkülözhetetlennek tartja a »logikai tanszék« létesítését. Javasolja tervében az egyetemi tandíjak eltörlését és azt, hogy az »egész egyetemi oktatás

²⁵ I. m. VIII. o.

²⁶ I. m. VIII. o.

²⁷ I. m. VIII. o.

²⁸ Kemény Gábor: Egy magyar kultúrpedagógus. Budapest, 1943. 131. o.

²⁹ Schvarcz Gyula: Közoktatásügyi reform. 331 o.

³⁰ I. m. 365. o.

³¹ I. m. 432. o.

ingyenessé teendő», a tanárok pedig olyan illetményben részesítendők, hogy nagy munkájukat gondtalanul végezhessek. Ez az egyetem lenne szerinte »méltó a népnevelő Hunyadi Mátyás emlékéhez és elégséges a magyar nemzeti népélet belérdekeinek fedezésére«. ³²

A korszellemet megértő Schvarcz Gyula nemcsak írásai révén, hanem, mint az országgyűlés tagja is, sok meg nem értéssel találkozott köznevelésügyi törekvéseivel kapcsolatban, mert — életének és munkásságának egyik méltatója szerint — »mindent reformál, kivétel nélkül mindent«. ³³ Hornyánszky Gyula szemére veti azt is, hogy mindent rossznak tart, ami a múltból való. Abban azonban Hornyánszky is igazat ad Schvarcz Gyulának, hogy »Magyarország kultúrkertjében sok volt a gyomlálni és újraültetni való«, de »valamivel, a múltból maradt egy kis tiszteletreméltó hagyománnyal mégiscsak rendelkezünk«. ³⁴

Az tagadhatatlan, hogy Schvarcz Gyula mindent reformáló szándékának, nagy perspektívájú koncepciójának voltak fogyatékosai és indokolatlan túlzásai — egyetemi, akadémiai reform —, de a legtöbb esetben törekvéseivel, tervei kapcsolatosan az idő később neki adott igazat.

A köznevelési problémák megoldásával kapcsolatos elgondolásait Schvarcz Gyula, mint képviselő, szüntelenül hangoztatta az országgyűléseken. Fő törekvése itt is az volt, hogy az országgyűlés tagjait a köznevelésügy állampolitikai és társadalmi fontosságáról meggyőzze, az érdeklődést a közoktatásügy általános és részletkérdései iránt felkeltse és a képviselőház tagjait a köznevelés fontos megoldandó problémái iránt nagyobb megértésre és áldozatkésztségre buzdítsa.

Ezt a fáradozását — mai szemmel haladónak mondható köznevelésügyi törekvései vonatkozásában — nem sok siker kísérte a képviselőházban. A sokszor oktató, de mindig eleven, lelkes hangú, a viszonyokat tisztán látó, de tárgyilagos bírálatait és szakszerű felszólalásait gyakran figyelmetlenül kísérték, sokszor türelmetlenül fogadták. Schvarcz Gyulát azonban a feléje áradó gúny és a meg nem értés nem térítették le útjáról és nem tudták más belátásra bírni azok a megnyilatkozások sem, amikor a nevelők fizetésrendezéséről beadott indítványa feletti szavazásban egyedül maradt, vagy amikor a meteorológiai megfigyelő állomások felállításával kapcsolatos javaslatáért kinevették. Nem törődött sem a népszerűséggel, sem pártja nehezítésével, minden esetben kitartott álláspontja, elgondolása mellett.

Képviselősködése idejének legkiemelkedőbb mozzanata az 1868. évi 38. törvény tárgyalása volt. Már az első napon fiatalos lendülettel bírálta Eötvösnek az országgyűlés elé benyújtott megalkuvó törvényjavaslatát. Kifogásolta a törvényjavaslat »laza szerkezetét« és különösen azt, hogy a községek vállaira rakta a törvény végrehajtását. Schvarcz Gyula azt követelte, hogy az állam állítson iskolákat, mert a községek erre anyagilag és műveltségileg alkalmatlanok. Ha pedig mégis rájuk bizzák a terv végrehajtását, lássák el a törvényt »sanctióval«. Erre az indítványra a képviselők és maga Eötvös József is mélyen felháborodtak és a javaslatot bizalmatlanságnak érezték a községekkel szem-

³² I. m. 432. o.

³³ Hornyánszky Gyula, i. m. 17. o.

³⁴ I. m. 17. o.

bén, ugyanakkor a képviselőház szerénytelenséggel vádolta Schvarcz Gyulát. Végül is Schvarcz Gyula így kiáltott fel: »Tessék leszavazni! Nekem elégtétel lesz az, hogy később a szakemberek igazat fognak nekem adni«. Az idő — sajnos — ebben a vonatkozásban is őt igazolta.

Schvarcz Gyula képviselősködésének másik figyelemre méltó eseménye az volt, amikor 1873. március 22-én törvényjavaslatot nyújtott be a középiskolák teljes átszervezéséről. E középiskolai törvénytervezetnek voltak haladó részletei. Azt javasolta, hogy a polgári iskola, a reáliskola és gimnázium nyolc osztályú legyen. A középiskolák alsó négy évfolyamán az oktatás tartalma általános irányú, a felső négy osztályban pedig szakrendszerű legyen. Az iskolák tanárait — pályázat alapján — a miniszter nevezze ki. A középiskolákba a tanulókat 10 éves kortól felvételi vizsga alapján vegyék fel teljesen tandíjmentesen. Ezekben az iskolákban a tanítás nyelve magyar, vagy a többség lakosságának a nyelve legyen, még az állami iskolákban is. Az állami középiskolákban érettségizett tanulók minden további nélkül, a felekezeti érettségi bizonyítvánnyal rendelkezők pedig csak felvételi vizsga után vehetők fel az egyetemekre.

A korszerű elgondolásokat tartalmazó törvényjavaslatot azonban az országgyűlés nem tárgyalta, de a középiskolai tanáregyesület kérelmére a tervezet több pontja bele került az 1883. évi középiskolai alaptörvénybe.

Schvarcz Gyula kultúrpolitikai tevékenysége, amint az az eddigiekből is látható, a kiegyezés korára esett. Ebben az időben, mint képviselőnek, módjában állott a köznevelési kérdések állampolitikai vonatkozásaival — a nagy politikai harcok idején — a gyakorlatban is megismerkedni. Közvetlenül tapasztalhatta a számára annyira fontos köznevelésügyi problémák iránti közömbösöket az államvezetés legilletékesebb fórumán: az országgyűlésben. Képviselősködése idején nem szűnt meg bírálni, sőt keményen támadni azokat a politikusokat, akik frázisokkal akarták az általa javasolt közoktatási reformoknak útját állni: »Az állam ne tanítson, mert ahhoz nem ért«. »Bizza azt az egyházakra«. »Az állam csak jogokat adjon, de azokat el ne vegye«. A képviselők túlnyomó részének ilyen megnyilatkozásaival szemben szükségét látta államtudományi vonatkozású írásaiban is feltárni és igazolni közoktatásügyi reformjainak szükségességével kapcsolatos elgondolásait.

A »Két röpirat«-ban (1870.) bátran szembe helyezkedik azzal a nézettel, hogy a közoktatásügy továbbra is maradjon »felekezeti ügy« és még határozottabban követeli »állami iskolák« állítását a közoktatás egész vonalán, a népiskolától az egyetemig. Ezt azért kívánja, »mert az egész közoktatási reform égboltozatára vezéreszméül a nemzeti iskola eszméjét kell tűznünk«.

Állampolitikai írásai közül 1870-ben jelent meg »Magyarország helyzete a reálunióban« című munkája. Ez lényegében a képviselőházban tartott egyik beszédének irodalmi feldolgozása. Ebben az írásában is behatóan bírálja a magyar köznevelésügyi viszonyokat és költségvetési számadatokkal bizonyítja a közjogi ellenzék — mert ennek volt a tagja — igazát a »közös ügyek«-kel kapcsolatban. Szerinte a közös kiadások annyira lekötik az ország gazdasági erejét, hogy a kulturális élet korszerű átalakítására és fejlesztésére úgyszólván nem jut semmi.

A közoktatást, mint állampolitikai ügyet elemző művei közül kiemelkedő jelentőségű az 1870-ben megjelent »Állami intézményeink és a kor igényei« című terjedelmes munkája. A könyv alap gondolata az, hogy az állam feladata legyen — a függetlenségen, jogegyenlőségen és népfelségen kívül — a közművelődésügynek a fejlesztése is. E műve közoktatási reformtervezeti részében több figyelemreméltó, haladó szellemű javaslatot terjeszt elő: szaporítani kell a tanfelügyelői személyzetet, tetemesen emeljék fel a tanítók fizetését, az állam állítson megveszerte közkönyvtárakat és az iskolákat lássa el mintagazdaságokkal, a tanulóknak adjanak ingyen tankönyveket, járasonként tanulversenyeget kell szervezni, stb.

*

Abban a meggyőződésében, amelyet Schvarcz Gyula közoktatásügyi reformeszméivel kapcsolatosan hosszú éveken keresztül írásával és képviselői szereplésével tanúsított, megerősítette és további bátor küzdelemre bízta maga Kossuth Lajos, aki Turinból 1868. április 15-én hozzá intézett levelében a legteljesebb egyetértéséről biztosította őt. Kossuth Lajost is megdöbbentette az a kép, amelyet Schvarcz Gyula az ország közoktatásügyi helyzetéről nagy munkájában, a Közoktatásügyi reformban, eléje tárt: »Egy rémületes bűnlajstrom az, mely az országó hatalmat, a kormányzat közegeit, s a nemzet sorsa körüli intézkedést századokon át monopolizált arisztokrátiát irtóztatós süllyal terheli, ... mert a mindenhol nagy fontosságú közoktatási ügy hazánkra nézve valósággal életkérdés«. ³⁵

Kossuth megerősíti Schvarcz Gyulát köznevelésügyünk teljes átalakításáról vallott hitében és kidolgozott terve helyességében is, amikor e levelében azt írja, hogy »csak úgy mernék a közoktatás ügye körül sikeres reformot remélni, ha azok, akik az 1790/91: 10-ik, s az 1848-iki törvények alapján Magyarországnak minden állami ügyekben, minden idegen avatkozástól ment rendelkezési jogát politikai hitágazatuknak vallják, egy oly zászló körül csoportosulnának, melyre e három jelszó van fölírva: függetlenség, demokratia, közművelődés«. ³⁶

*

Ha röviden és csak főbb vonatkozásaiban érintettük is Schvarcz Gyula — életének számunkra legfontosabb szakaszára eső munkásságát —, köznevelésügyi törekvéseit, az eddigiek alapján is megállapíthatjuk azt, hogy Schvarcz Gyula méltó képviselője és bátor folytatója volt a 48-as évek kultúrpolitikájának. Kitartóan küzdött a feudálkapitalista fejlődés útjára lépő Magyarország elmaradott köznevelésügye területén megszilárduló egyházi befolyás ellen.

Köznevelésügyi reformterveit és törekvéseit a későbbi évtizedek során agyonhallgatták, mert bátor bíráló hangjával, haladó elgondolásokat tartalmazó köznevelésügyi terveivel, javaslataival nyíltan szembe helyezkedett a hivatalos

³⁵ Kossuth Lajos levele a közoktatásügyi reform érdekében Schvarcz Gyulához. Új Korszak, 1868. április 15. számában.

³⁶ I. m.

politikával. Vállalkozott arra a hálátlan feladatra, hogy elmaradott kulturális, főleg pedig zilált köznevelésügyünk tekintetében az egész ország lelkiismeretét felébressze. Írásaival, tudományos munkásságával, országgyűlési szereplésével elsősorban ezt szolgálta.

Tagadhatatlan, hogy köznevelésügyünk területén kifejtett munkássága nyomán megélné a nevelésügyi kérdésekkel való foglalkozás és sokan, nevelőink közül, benne látták a magyar köznevelésügy legkiválóbb bajnokát, aki műveltségben elmaradott népünk felemelkedéséért és a nevelőtársadalom nagyobb megbecsüléséért önzetlenül harcolt.

Schvarcz Gyulának, mint kultúrpolitikusnak, sokszor a szemére vetették »méltatói«, hogy reformeszméivel kapcsolatosan nem számol eléggé a körülményekkel, nem veszi figyelembe a gyakorlati élet követelményeit, az élet nyújtotta lehetőségeket, nem fordult eléggé az eszmék gyakorlati megvalósíthatósága felé. Igazi jelentőségét eltorzítva, ezért »álmódzóként, illuzionistaként« bántak vele. Terveit és egész munkásságát tanulmányozva, az olvasónak az a megfigyelése, mintha elgondolásai és azok gyakorlati megvalósíthatósága között valóban nem lenne meg az egyensúly. De ez talán annak a hatalmas lendületű lelkesedésnek tudható be, amellyel ez a széles látókörű, nagy tudású kultúrpolitikus és tudós, elmaradott köznevelésügyünk reformálása felé fordult.

Schvarcz Gyula kultúrpolitikai törekvésével kapcsolatosan mindent egybe vetve, megállapítható az, hogy személyében a kiegyezéskori magyar közoktatásügynek haladó hagyománya jelentkezik és e miatt megérdemli, hogy — megfelelő kritikai szellemben — tovább foglalkozzunk köznevelésügyi törekvéseivel, kultúrpolitikai kezdeményezéseivel.

Die kulturpolitischen Ansichten des Julius Schvarcz

In dieser kurzen Abhandlung unternimmt der Verfasser zunächst die fortschrittlichen Bestrebungen des bereits vergessenen Kulturpolitiklers aufzudecken und bekannt zu machen. Selbst aus dieser kurzen Skizze der literarischen Tätigkeit unseres grossen Kulturpolitiklers kann sich vor uns ein Bild von den Kämpfen um einen öffentlichen Unterricht der Epoche des ungarischen Ausgleichs entfalten. J. Schvarcz kämpfte als Abgeordneter in seinen Parlamentreden, in verschiedenen Schriften, in den Spalten der Tageblätter und Zeitschriften und in seinen Büchern im Sinne der politischen Bestrebungen der extremen Linke. Mit seinen Forderungen um eine Verwirklichung seiner demokratischen Ansichten geriet er in Gegensatz zu dem opportunistischen Miniszter für den Unterricht, zu Josef Eötvös.

Um seine kulturpolitischen Pläne fortschrittlichen Geistes zu popularisieren und zu verwirklichen gründete er die Wochenschrift »Neue Zeit«. Unter seinen Büchern sind vom Gesichtspunkte der demokratischen Umgestaltung des ungarischen öffentlichen Unterrichtswesen von Bedeutung die Werke »Ein ungarischer Schriftsteller im Ausland« und »Zwei Flugschriften«; von besonderer Bedeutung ist aber der mächtige Band mit dem Titel »Reform des öffentlichen Unterrichts in Ungarn«. In diesem Buch entfalten sich mit vollständiger Ausführlichkeit seine Gedanken betreffs der Erneuerung des ungarischen Unterrichtswesens. In dem ersten Teil finden wir eine historische Übersicht über die Vergangenheit unseres öffentlichen Unterrichts, hier deckt der Verfasser die Unvollkommenheiten desselben sowie die Ursachen der

Mängel an Bildung unseres Volkes auf. In dem zweiten Teil des Werkes bespricht er mit einer bis ins Kleinste gehende Ausführlichkeit den durch ihn vorgeschlagenen Plan einer demokratischen Umänderung des öffentlichen Unterrichtswesens von dem Kindergarten bis zur Akademie.

Das kulturpolitische Programm des Julius Schwarz wurde von der fortschrittlichen öffentlichen Meinung — wie auch von Ludwig Kossuth — mit ungeteilter Begeisterung angenommen und unterstützt.

